כד הקמח — תפלה

ה' אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה (תהלים פד). פסוק זה אמרו דוד ע"ה והיה מתחנן להקב"ה שישמע תפלתו לפי שעם התפלה יתקרב אדם לבוראו, והנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות ריבה לפניו תפלות ותהלות מכל אשר היו לפניו וערך שלחן התפלה לכל באי עולם, וכיון שבא דוד באת תפלה לעולם כי הוא החזיק יסודותיה והדריך בה לכל הבריות ולימד דעת את העם איך יתנהגו בתפלה ובתחנה לפני אדון הכל. וגדול כח התפלה אפי' לשנות הטבע ולהנצל מן הסכנה ולבטל הנגזר. לשנות את הטבע ממה שכתוב (בראשית כ"ה:כ"א) ויעתר יצחק לה' וגו' הי' הכתוב ראוי לומר ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק לה' ויעתר לו מפני שראוי הי' להקדים הסבה שבשבילה באה התפלה. אבל נ"ל כי זה יורה כי אין העקרות עיקר הסבה אלא התפלה ולא בא העקרות אלא בשביל שתבא התפלה אם כן התפלה עיקר. ולכך רצה להקדים העיקר ולהתחיל בתפלה. אמרו במס' יבמות (פ"ו עד) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים, בארו לנו בכאן כי לא בא העקרות לאמהות אלא מפני התפלה וכשהתפללו בזה נשתנה הטבע בהן וילדו. וא"כ ה"ז מבואר שהתפלה יש לה כח לשנות הטבע, וכן להנצל מן הסכנה ממה שכתוב (תהילים ק"ז:כ"ג-כ"ד) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה'. ויאמר ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג ויצעקו אל ה' בצר להם. וכתיב בתריה יקם סערה לדממה ויחשו גליהם הרי שהתפלה מגינה על הסכנה. וכן כח התפלה לבטל הנגזר ואמרו בברכות (פ"ק דף י) מחזקיהו שהוסיף לו הקב"ה בכח תפלתו חמש עשרה שנה שנא' (ישעיהו ל"ח:ה') הננו יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה, ומלת יוסיף היא מורה שהיה זמנו קצוב ונגזר שלא לחיות יותר. ויפה כח התפלה לבטל הנגזר, ואמרו בברכות (פ"ק דף י) אמר לו ישעיה לחזקיה אנא אמינא לך צו לביתך ואת אמרת לי הב לי ברתך כבר נגזרה גזירה, אמר לו בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר (איוב י"ג:ט"ו) הן יקטלני לו איחל. ביארו לנו חכמי האמת בכאן כי התפלה מבטלת הנגזר במערכת הככבים, כי מה שאמרו בכאן כבר נגזרה גזרה ביאורו במערכת הכוכבים שמשם הגזרות והמשפטים באים לעולם השפל בכח עליון עליהם כי היה רואה כן בנבואתו, והוסיפו עוד באור שהתפלה למעלה מן הנבואה כלומר מן המקום שמשם תוצאות הנבואה לנביאים:

וצריך אתה לדעת כי מימות משה רבינו עד אנשי כנסת הגדולה היתה התפלה בישראל בלתי מסודרת בתיקון שוה לכלנו, שהיה כל א' וא' עושה מליצה ומתפלל לעצמו כפי ידיעתו וחכמתו וצחות לשונו, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנו תפלה זו של שמונה עשרה כדי שתהיה תפלה מסודרת שוה לכל ישראל, וע"כ תקנו אותה בלשון פשוט ומובן יותר מדאי כדי שלא יתבלבלו הרעיונים בהבנת הלשון וכדי שיהיו כל ישראל שוין בה בין החכמים בין הטפשים, אמנם תקנו אותה בכונה גדולה ובהשגחה עצומה ולכך סדרו שלשה ברכות של שבח לפני התפלה והן אבות וגבורות וקדושת השם, ושלש ברכות לאחריה והן עבודה והודאה וברכת כהנים, וסדרו לנו באמצע י"ב ברכות ואח"כ תקנו ביבנה ברכת המינים כדי להשלים י"ג ברכות באמצע שהם כלל כל צרכי בני אדם וכל זה לא היה במקרה כי אם בעיון גדול מוכרח ומוצרך. ואם תסתכל בשם הגדול המיוחד המתחלק לי"ב צירופין והסימן בו ז"ה שמי לעולם תמצא שלשה ראשונים כנגדם אבות וגבורות וקדושת השם. שלשה כנגדם עבודה והודאה וברכת כהנים, הששה אמצעיים כנגד שש ברכות והם אתה חונן השיבנו, סלח לנו גאולה רפואה פרנסה. ויש להוסיף פנים ואחור בו' הנשארים שהם קבוץ גליות משפט צדק בנין מלכות תפלה, וברכת המינין אין בשם הזה כנגדו כי הוא כנגד מדה"ד אל הכבוד הרעים שבמזמור (תהילים כ"ט:ג') הבו לה' מוסף על י"ח הזכרות שבו ותקנו אותה כדי לעקור המינים שתהיה מדה"ד מתוחה כנגדם וכנגד האויבים, ונכלל עוד בזה הכנעת יצה"ר שבאדם שהוא מכלל האויבים והוא מחלק מדה"ד. ואתה הבן זה המעט וראה איך עשו החכמים זה בכונה ו' ברכות לצרכי בני אדם ו' לחזרת עטרה ליושנה ומלכות בית דוד למקומה ועם ברכת המינים הם י"ג, וזה שכל טוב העולם ומלואו בין צרכי בני האדם בין מתקון העולם במלכות שדי הכל משתלשל מן המדות ועליך להתפלל לעלת העלות יתעלה המשפיע כח במדות כענין שנאמר (דברים ד':ז') ומי גוי גדול אשר לו אלהים וגו'. ביאור הכתוב כי המדות קרובות לנו בכל קראנו לעלת העלות יתעלה, ויש לך לדעת כי י"ב צירופים של השם הגדול הוא שהזהירו רז"ל ואמרו זה שמי לעולם לעלם כתיב שלא יהא אדם הוגה את השם באותיותיו, ופירוש באותיותיו בכל אותיותיו והם הי"ב שהחכמים יקראו אותם שם רבא, והוא שאמרו בסנהדרין (פ"ו דף ס) אמר רבה שם בן ד' אותיות שם הוא פשיטא מהו דתימא עד דאיכא שם רבא קמ"ל:

כמה גדול כח התפלה שהרי אמרו רז"ל (ר"ה פ"ק דף י"ח) יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. ובמס' ברכות (פ"ק דף י) אמר חזקיהו כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדה מונחת לו על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר (איוב י"ג:ט"ו) הן יקטלני לו איחל. ואפילו חלה ונטה למות ועשה דייתיקי יהיה זהיר בתפלה שכן מצינו במשה רבינו ע"ה דכתיב (דברים ג':י"ב) ואתחנן אל ה' וכבר הזכיר למעלה (שם) ועריו נתתי לראובני ולגדי. ואמרו במדרש תנחומא לימד משה לכל באי עולם שלא יאמר אדם הואיל והוא חולה ומסוכן ועשה דייתיקי וחלק כל נכסיו לא יאמר לא אתפלל אלא יתפלל שאין הקב"ה מואס תפלת כל בריה שהרי משה עשה דייתיקי והתפלל שנאמר (שם) ועריו נתתי לראובני ולגדי וסמיך ליה ואתחנן ע"כ:

כשישראל מתפללים הקב"ה מצוי להם שנאמר (שם ז) ובקשת משם את ה' אלהיך ומצאת. ועיקר כחן של ישראל אינו אלא תפלה שנאמר (בראשית כ"ז:כ"ב) הקול קול יעקב, ואמרו במדרש (ישעיהו מ"א:י"ד) אל תיראי תולעת יעקב למה נמשלו ישראל לתולעת מה תולעת זו מכה את הארזים בפיה והיא רכה ומכה את הקשה כך ישראל אין להם אלא תפלה ובכח תפלתם מכין את העכו"ם שנמשלו לארזים שנאמר (יחזקאל ל"א:ג') הנה אשור ארז בלבנון ומתגברין ונוצחין. ובפ"ק דברכות (דף ו ב) אמרו כל הרגיל לבא לבית הכנסת ויום א' לא בא הקב"ה שואל בו שנאמר (ישעיהו נ':י') מי בכם ירא ה' וגו' אשר הלך חשכים ואין נוגה לו אם לדבר מצוה הלך נוגה לו אם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו, וביאור זה שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים וזה שמחזיק במצוה גדולה כזו שהוא רגיל לבא לבית הכנסת ויום אחד הטרידוהו עניני הרשות ולא בא זה יורה שאין בטחונו גמור לפי שצריך הוא לידע שהתפלה יש לה עתים כענין שנאמר (תהילים ס"ט:י"ד) ואני תפלתי לך ה' עת רצון ומי יודע אם היה עת רצון באותו יום שפשע ולא בא ואלו היה בטחונו גמור על השלמות לא פשע יום אחד להניח התפלה ולעסוק בדבר הרשות, ויש לדון בזה ק"ו ממלך ב"ו כי רבים ילכו אחריו למצוא עת רצון. ובמדרש תהלים (שם כד) ה' אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה. אמר רבי לוי אריסטוון זה נתן משה ליהודה שנאמר (דברים ל"ג:ז') שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו לפיכך שמעה תפלתי התפלה שאנחנו מתפללים בה שהוא י"ח ברכות תקנו אותם אנשי כנסת הגדולה כנגד י"ח פעמים שנזכרו האבות בתורה והוא שאמרו במדרש שמונה עשרה פעמים האבות כתובין בתורה, הראשון שבהם (בראשית נ':כ"ד) ואלהים פקוד יפקוד אתכם וגו' אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב, והאחרון ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב. רבי יוחנן אמר כנגד שמונה עשרה ציווין שכתוב בסוף ואלה שמות כאשר צוה ה' את משה י"ח פעמים. רבי סימון אומר כנגד שמונה עשר חוליות שבשדרה שנאמר (תהילים ל"ה:י') כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. רבי שמעון אומר כנגד י"ח מזמורים שמראש תהלים עד (שם כ) יענך ה' ביום צרה בסוף שמונה עשרה יענך ה'. רבי יהושע בן לוי אמר כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד (שם כג) בהבו לה' בני אלים. ולמה בתעניות עשרים וארבעה כנגד ארבעה ועשרים רננות שאמר שלמה בשעה שנכנס לבית קדש הקדשים בתעניתו. ולמה בראש השנה תשע ברכות כנגד תשע אזכרות שאמרה חנה בתפלתה מן ותתפלל חנה ואילך, את מוצא שמונה עשרה מתפללים בכל יום ואין בכלן לשבחו של הקב"ה אלא שלש ראשונות ושלש אחרונות וי"ב ברכות כלן לצרכו של אדם. ולמה בשבת שבע על שם שנאמר (שם קיט) שבע ביום הללתיך אי זהו יום מיוחד שאין כיוצא בו הוי אומר זה השבת שהשבת ניתנה לקדושה ולמנוחה ולעונג, לכך תקנו שלש ראשונות ושלש אחרונות והמנוחה באמצע, אמר להן הקב"ה לישראל הוו זהירין בתפלה שאין לך מדה אחרת יפה הימנה שהיא גדולה מכל הקרבנות שנאמר (ישעיהו א':ט"ו) למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' וגו' גם כי תרבו תפלה אינני שומע וגו', מכלל שהיא גדולה מכלן. על כן אסור לו לאדם להפסיק בתפלה ולשיח באותן מקומות שאסרו חכמים לשיח בהן והן בין ברכה לברכה ובין פרק לפרק בין אמן יהא שמיה רבא ליתברך בין קדוש לברוך בין גאולה לתפלה. ודרשו רז"ל במסכת ברכות מי שמפסיק ואינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך מצאו שהפליג גם הוא הפליג, והמשל לומר כי כן האדם מקרבו להקב"ה ומרצהו בקילוסין ושבחין של גאולת מצרים והוא מתקרב אליו ובעוד שהוא קרוב אליו ויש לתבוע צרכיו הוא פוסק. אמרו במדרש ר' שמעון בן יוחאי אומר (דברים ז':י"ד) לא יהיה בך עקר ועקרה שלא תהיה תכלתך עקרה אלא שתהא נשמעת ותעשה פירות אימתי בזמן שאתה משים עצמך כבהמתך:

התפלה צריכה דמעה שכן אמר דוד (תהילים ל"ט:י"ג) שמעה תפלתי הי אל דמעתי אל תחרש, וכן מצינו בתפלתו של חזקיה (מלכים ב כ':ה') ויבך חזקיה בכי גדול ואמר לו הקב"ה שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך, וכן בחנה כתיב (שמואל א א':י') ותתפלל על ה' ובכה תבכה: